

до 2023/2024 навчального року

Про організацію виховної роботи в закладах освіти у 2023/2024

Відповідно до статті 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX у закладах освіти виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу, ґрунтується на загальнолюдських, культурних цінностях українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини громадянина тощо (URL: <http://surl.li/jmgal>).

В умовах сьогодення пріоритетне завдання педагогів – не просто навчити, дати знання з певного предмета, забезпечити виконання освітніх програм, а поради, окреслити життєві орієнтири. Необхідно навчити дітей долати невідомість та складність, уміти вчитися самостійно, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя своє власне й родини, співпереживати й дипломатично вирішувати конфлікти, долучатися до підтримки ЗСУ та допомагати дітям із числа ВПО.

Нормативно-правові документи щодо організації виховної діяльності в освітніх закладах:

- Конституція України;
- Конвенція про права дитини (ратифікована Постановою ВР від 27.02.91 р. № 789-XII);
- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року;
- Державний стандарт базової середньої освіти;
- Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року;
- Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки;
- Цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання в Хмельницькій області на 2022-2025 роки;
- Національна стратегія розбудови безпечної і здорового освітнього середовища в Новій українській школі;
- Закони України:
 - «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III;
 - «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII;
 - «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. № 463-IX;
 - «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII;
 - «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. № 3739-VI;
 - «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність

України у XX столітті» від 09.04.2015 р. № 314-VIII;

– «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 р. № 317-VIII.

Рекомендуємо освітнім закладам керуватися у своїй діяльності з питань національно-патріотичного виховання наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України», зі змінами – від 23.06.2022 № 586.

Серед виховних напрямів, як найактуальніші, натеper домінують: громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають основи для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які будуть аналізувати розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку з огляду на ідеї патріотизму, повагу до культурних цінностей українського народу, його історико-культурні надбання і традиції, гуманізм, соціальний добробут, демократію, свободу, толерантність, вишуканість, відповідальність за природу як за національне багатство, здоровий спосіб життя, готовність до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Тому нині, як ніколи, потрібні новітні підходи, нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Потрібно враховувати, що Україна має давню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які є потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей та молоді, уже ввійшли до освітнього й загальновишовного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, що відкриває нові можливості для освітньої галузі.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості в дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від князів доби, українських козаків, Українських січових стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у Сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має

здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013-2014 рр., Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України.

На сучасному етапі розвитку України, коли наявна пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення досягнутого й реалізації системних виховних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця-патріота, що керується національними та європейськими цінностями, такими як:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- активна участь у громадсько-політичному житті країни;
- верховенство права, повага до прав людини;
- готовність до природоохоронної діяльності;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Складовою частиною патріотичного виховання, що в часи воєнної загрози набуває пріоритетного значення, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування в підростаючій особистості готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу в Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України й покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання має проводитися комплексно, спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, а також закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, Збройних Сил України, інших силових структур.

Національно-патріотичне виховання в системі освіти впроваджується через реалізацію Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 р. №286/2019

Про організацію виховної роботи в закладах освіти у 2023/2024 н.р.

(далі – Стратегія), плану дій щодо реалізації Стратегії, державних цільових програм з питань національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-патріотичним вихованням), обласних, місцевих цільових програм з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-патріотичним вихованням), виконання заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання (далі – Концепція).

Окремими векторами реалізації Концепції є:

- створення сприятливих умов, встановлених на законодавчому рівні, для діяльності молодіжних організацій, дитячих та молодіжних громадських об'єднань, що беруть участь у процесі національно-патріотичного виховання;
- розроблення та впровадження системи виховних заходів з метою реалізації Концепції;

- реалізація положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»);

- сприяння впровадженню навчальних дисциплін духовно-морального спрямування та громадянської освіти в Україні відповідно до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, інших документів з розвитку громадянської освіти.

Рекомендуємо в кожному освітньому закладі затвердити комплекс заходів щодо реалізації Концепції. Також запланувати й розробити заходи до відзначення свят, пам'ятних і ювілейних дат (розпорядження Хмельницької обласної військової адміністрації «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2023 році» від 18.01.2023 № 20/2023-р; URL: <http://surl.li/jmgbh>).

З метою вшанування світлої пам'яті, громадянської відваги й самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, відповідно до Указу Президента України від 16 березня 2022 року № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» щоденно о 9 годині 00 хвилин долучатися до загальнонаціональної хвилини мовчання.

Виховні заходи патріотичного спрямування, зокрема в онлайн-форматі, варто проводити із максимальним залученням учнів до їхньої підготовки. Тому ефективним буде активізація діяльності учнівського самоврядування, а також впровадження виховної системи «Пласт», наскільки це можливо в дис-

танційному виховному середовищі.

Проведення виховних заходів у сучасних реаліях підкреслює наявність важливих національних стимулів, до яких необхідно наближати молодь через використання нетрадиційних і розвиток традиційних педагогічних технологій. Найбільш дієвим методом є залучення учнів до різнопланової військово-патріотичної, волонтерської діяльності, що дасть змогу перетворити знання, отримані на уроці, на норму поведінки, на особисті переконання кожного учня.

У 2023/2024 н.р. продовжуємо роботу за програмою «Нова українська школа в поступі до цінностей», яка розглянута та затверджена вченими радами Інституту проблем виховання (протокол № 6 від 02 липня 2018 року) та Інституту модернізації змісту освіти (протокол № 7 від 26 вересня 2018 року).

Зміни, що відбуваються в сучасній освіті, спонукають нас до розуміння надважливості цінностей громадянської освіти. Усе більше звертаємося до понять, що лежать в основі побудови навчання на таких цінностях: відповідальність, рівність, права людини, демократія, повага до різноманіття, повага до людської гідності. Усе глибше обговорюємо їхнє практичне значення і користь, підходимо до спільного розуміння їхньої сутності, усвідомлюємо, чому вони важливі для кожного громадянина України.

25 травня 2020 р. Указом Президента України схвалена Національна стратегія розвитку безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі за № 195/2020. Національна стратегія розроблена на основі аналізу сучасного стану освітнього середовища та забезпечення охорони життя і здоров'я учасників освітнього процесу і ґрунтується на тому, що учні повинні оволодіти знаннями, уміннями, навичками, способами мислення стосовно:

- створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій;

- основ захисту здоров'я та життя людини від небезпек, оцінки наявних ризиків середовища та управління ними на індивідуальному рівні.

Освітній процес укотре зазнає змін. Передовсім більш актуальними стають питання безпечного простору та освітнього середовища для учнів і працівників закладу освіти. Міністерство освіти і науки України пропонує алгоритм дій для вчителів на той випадок, коли під час заняття у школі пролунає сигнал повітряної тривоги. Алгоритм складено на основі рекомендацій ДСНС України (URL: <http://surl.li/coxla>).

Конвенція ООН про права дитини вказує на те, що кожна дитина в усьому

світі має право жити, рости й бути захищеною від усіх форм насилля.

Насильство над дітьми – актуальна проблема, яка стала очевидною протягом останніх двадцяти років і ставить під загрозу глобальний розвиток людства. Коли діти стають свідками або жертвами насилля, це завдає шкоди їхньому здоров'ю, добробуту та майбутньому. Проблема насильства стосується не лише окремих дітей або сімей, а є загрозою сталому розвитку суспільства загалом. Звертаємо увагу на лист МОН України від 30.05.2022 № 1/5735-22 «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні».

Питання запобігання та виявлення випадків жорстокого поводження з дітьми регулюється Законом України «Про охорону дитинства», де статтею 10 визначено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна й порядок у сім'ї, закладах освіти та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості та виключають приниження честі й гідності дитини (URL: <http://surl.li/ctkrf>).

Міністерством внутрішніх справ України введено в дію в Telegram чат-бот «ДійПротиНасильства» щодо протидії домашньому насильству, який надає максимально вичерпну інформацію про домашнє насильство, підтримку та допомогу (URL: https://t.me/police_helpbot).

Рекомендуємо методичні рекомендації «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в загальноосвітньому навчальному закладі» Соловйової О. Д., Дубровської Є. В. (URL: <http://surl.li/jmgci>).

Особливо актуальною в наступному навчальному році залишається профілактична робота щодо протидії торгівлі людьми (лист МОН України від 25.03.2022 № 1/3663-22 «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії»). Адже в умовах воєнного стану спостерігається розширення групи ризику людей, які можуть потрапити в торгівлю людьми; до неї додалися внутрішньо переміщені особи, біженці, діти без супроводу, багатодітні та малозабезпечені сім'ї, самотні матері, люди з особливими потребами, самотні люди похилого віку. А особливо прикро, що до групи ризику потрапили неповнолітні діти, адже в умовах військової агресії діти могли без батьків переміщуватися в Україні й перетинати кордон. З метою підвищення обізнаності населення про злочин торгівлі людьми в умовах воєнного стану координатор проєктів ОБСЄ спільно з партнерами розробили чат-бот «Залишайся в безпеці» (URL: <http://surl.li/jmgcs>).

до 2023/2024 навчального року

Про організацію виховної роботи в закладах освіти у 2023/2024 н.р.

В умовах воєнного стану в Україні, масової евакуації та переміщення дітей, сімей з дітьми з населених пунктів, де ведуться активні бойові дії, значно зростає загроза життю та здоров'ю дітей, а також ризик вчинення різних форм жорстокого поводження з ними, адміністративних чи кримінальних правопорушень стосовно них.

Профілактика кримінальних правопорушень спонукає до формування правової культури учнів, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню дітьми злочинів, подоланню девіантної поведінки.

Рекомендуємо:

- проаналізувати поведінку, вчинки учнів та посилити індивідуальну корекційну роботу з дітьми, які вже скоювали кримінальні правопорушення, та дітьми, які мають ознаки агресивної поведінки;
- провести інформаційно-просвітницьку роботу з батьками та законними представниками дітей, схильних до протиправної поведінки, сприяти в організації позакласної зайнятості цієї категорії дітей;
- налагодити міжвідомчу взаємодію з підрозділами ювенальної превенції Національної поліції України, службами в справах дітей, соціальними службами для сім'ї, дітей та молоді тощо.

Запобігання вживання дітьми та учнівською молоддю наркотичних та психотропних речовин також повинно займати належне місце в організації виховного процесу закладу освіти. Звертаємо увагу на лист МОН України від 13.05.2022 № 1/15119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні».

Сьогодні інтернет відіграє важливу роль у житті учнів. Адже така глобальна мережа – необмежений ресурс, який використовують як для навчання, так і для відпочинку та спілкування з друзями. Але інтернет може бути небезпечним та становити певний ризик, особливо для дітей, тим більше в умовах воєнного стану. Корисним для використання в роботі буде буклет для освітян і батьків учнів: «Сучасні виклики: дезінформація та правила реагування на неї» (URL: <http://surl.li/jmgdgd>), розроблений експертами освітнього проекту #stop_сехтинг, у якому зібрані практичні поради, як українцям уберегти себе під час гібридної війни та захистити дітей, що тривалий час проводять в інтернет-мережі.

Діти отримують чимало інформації через телебачення або в соціальних мережах. Актуальними будуть вправи на розвиток медіаграмотності (вправи для формування медіаграмотності учнів (URL: <http://surl.li/gobtx>)).

Єдність навчання, виховання і розвитку учнів забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу.

Сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку дитини та несе відповідальність за створення належних умов для цього. Саме сім'я виступає основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки дитини, її психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних і загальнолюдських цінностей наступним поколінням. Треба зазначити, що в Україні основні підходи до осмислення і реалізації прав дітей, визначених міжнародним і вітчизняним законодавством, протягом останнього часу істотно змінилися. Це пов'язано з посиленням уваги з боку держави до інтересів дітей, удосконаленням механізму контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері охорони дитинства, розвитком інституцій соціально-правового захисту дітей та багатьма іншими чинниками. Інформацією щодо захисту прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів із питань сімейного права можна знайти за покликанням – URL: <http://surl.li/jmgdu>.

Особливого значення набуває проблема всебічної етнічної просвіти і прищеплення навиків толерантної взаємодії через мережу освітніх закладів усіх рівнів, оскільки цей шлях є найбільш ефективним засобом. Доцільно звернути увагу на наскрізний інтегрований курс «Культура добросусідства». Корисним для використання в роботі буде видання «Культура добросусідства». Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації» (URL: <http://surl.li/jmggef>).

Дистанційне виховне середовище. У складний для всієї держави час діти як ніколи потребують підтримки й уваги дорослих. Йдеться не лише про батьків, а і про вчителів, яким вони довіряють і до яких прислухаються.

Перед педагогічним колективом стоїть нелегке завдання – наповнити дистанційний освітній процес виховним змістом національно-патріотичного спрямування і таким, що дасть дітям відчуття стабільності в теперішній реальності, зможе відволікти їх і розважити, що необхідно для позитивного фізичного і психоемоційного стану дітей.

Форма проведення виховних онлайн-заходів може бути різноманітною: тематичні уроки, лекції, вебіна-

ри, круглі столи, літературні вечори, флешмоби, челенджі, квести, конкурси малюнків на патріотичну тематику, написання листів-подяк ЗСУ. Актуальним буде організація віртуальних екскурсій (URL: <http://surl.li/jmgget>).

Через те, що освітні заклади набули автономного статусу, планування виховної діяльності здійснюється відповідно до специфіки та традицій закладу, особливостей розвитку громади. Немає єдиних підходів до написання планів з виховної роботи.

Важливо, щоб виховна система освітнього закладу була дієвою та ефективною, щоби було комфортно учням, їхнім батькам та вчителям в освітньому закладі. Особлива роль належить класним керівникам, особливо в час воєнного стану, адже багато батьків та учнів нині перебувають за кордоном, і завдання класного керівника – утримувати зв'язок учня зі школою. Особливу увагу класним керівникам треба проявляти до учнів із сімей вимушених переселенців щодо адаптації їх у класних колективах. Заступнику директора з виховної роботи необхідно забезпечити співпрацю з психологами та соціальними педагогами.

Успіх виховного процесу залежить від відносин між педагогом та здобувачем освіти, які повинні будуватися на основі співдружності, співробітництва й ділового партнерства.

У складних реаліях воєнного стану в Україні перед освітянами стоїть важливе завдання – об'єднання зусиль педагогічної та громадської спільнот на засадах взаєморозуміння, співробітництва щодо захисту прав та свобод, оволодіння дітьми універсальними цінностями та моделями поведінки, які складають основу світової культури.

Організація виховного процесу в Новій українській школі спонукає керівництво закладу освіти, педагогів на пошук нових альтернативних форм роботи відповідно до нинішніх умов, які забезпечать належний рівень життєвої компетентності вихованців, що дозволить брати участь у розбудові держави в повоєнний час та віднайти там своє місце.

**Сніжана БАЛЯ,
Андрій КУЧЕРУК,
методисти з виховної роботи
та моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО
імені А.Назаренка.**